Klapalekiana, 29: 131-135, 1993
ISSN 1210-6100

Faunistické, bionomické a taxonomické poznámky k mandelinkovitým (Chrysomelidae s.lat.) a nosatcovitým (Curculionidae s.lat.) České a Slovenské republiky (Coleoptera)

Faunistische, bionomische und taxonomische Bemerkungen zu den Familien Chrysomelidae s.lat. und Curculionidae s.lat. aus der Tschechischen und Slowakischen Republik (Coleoptera)

Jaromír STREJČEK

Mládežnická 3, CZ-106 00 Praha 10

Faunistics, biology, taxonomy, Coleoptera, Chrysomelidae, Curculionidae, Bohemia, Moravia, Slovakia

Abstract. The findigs of five species of Chrysomelidae s.lat. and nine species of Curculionidae s.lat., faunistically remarkable, are mentioned with notes on their biology. The author discuss the problematic nature of *Coptocephala rubicunda* (Laicharting, 1781) and *C. scopolina* (Linnaeus, 1767) determination in view of the present non-accessibility of *C. rubicunda rossica* Medvedev, 1990 material.

V příspěvku uvádím některé významné nálezy uvedených čeledí; jde jednak o mé vlastní nálezy, jednak o nálezy jiných entomologů, které jsem určoval. Pokud není uvedeno jinak, platí leg., det. et coll. Strejček. Dále podávám některé nově zjištěné bionomické poznatky a upozorňuji na některé změny v nomenklatuře.

Poznámka: CHÚ = chráněné přírodní území.

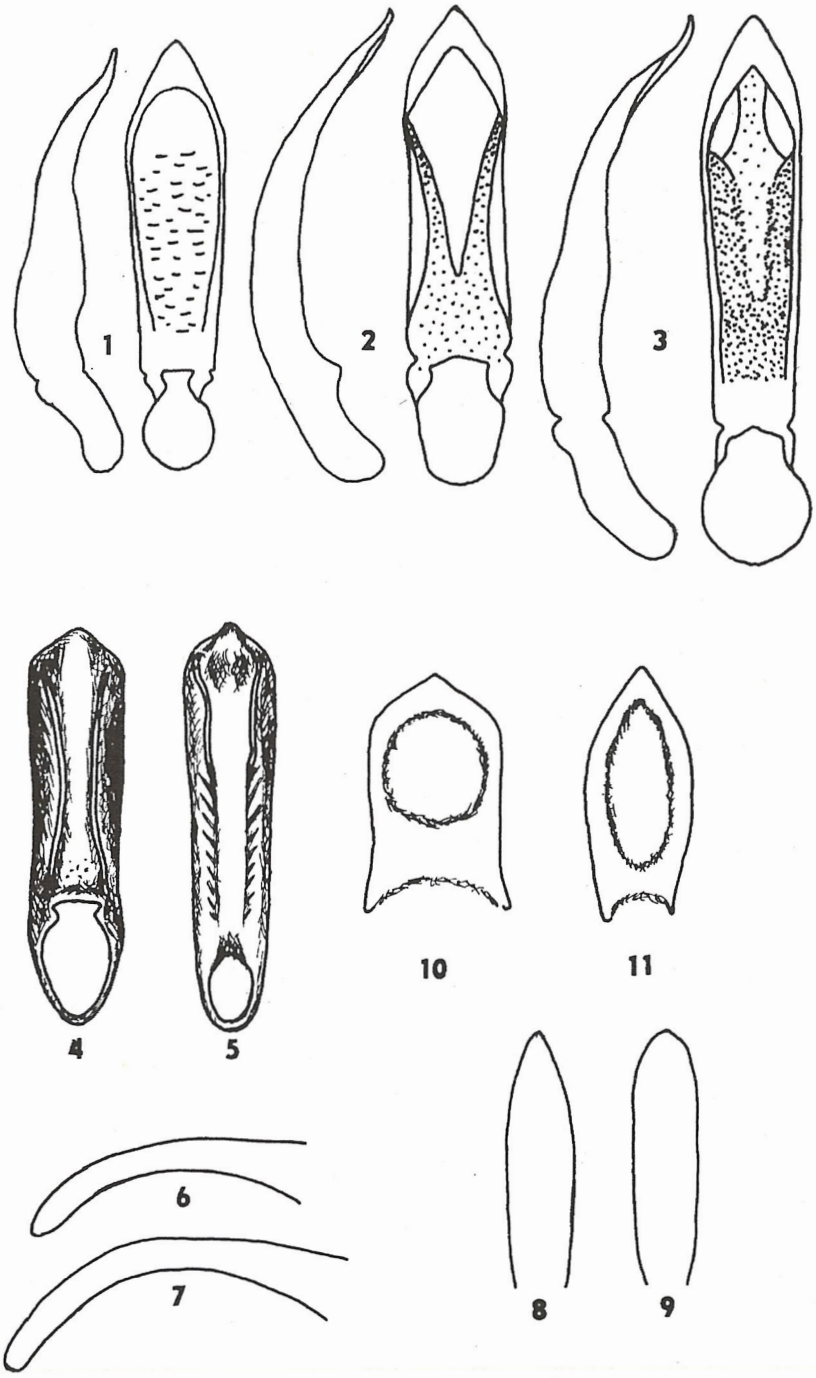
Chrysomelidae (s. lat.)

Coptocephala rubicunda rossica Medvedev, 1990 - autor této ssp. uvádí, že jde o exempláře ze střední Evropy, tedy možná i z našeho území, dosud determinované a i publikované jako *C. scopolina* (Linnaeus, 1767). Vzhledem k tomu, že od obou taxonů nemám od nás srovnávací materiál, nemohu se zatím k tomuto problému vyjádřit. Naše kusy ve sbírkách, určované i někdy publikované jako *C. scopolina*, které jsem revidoval, byly vesměs jen barevné odchylky od *C. rubicunda* (Laicharting, 1781).

Longitarsus atricillus (Linnaeus, 1761) - druh v literatuře uváděný jako vzácnější, v současnosti se, alespoň v Praze a okolí, jeví jako celkem běžný; je vázaný na pryskyřníky (*Ranunculus* sp.), patrně nejvíce na *R. acer*, na vlhčích loukách, zejména na podzim. Např.: Bohemia centr.: Praha: Radotínské údolí (6052a, CHÚ), niva potoka, louka, 13.6.1991, 1 ♀; Vokovice (5952a), vlhká louka, 25.10.1989, 2 ♂♂, 2 ♀♀; Kolovraty (5953d), mokřadní louka, 9.10.1990, 2 ♂♂; Divoká Šárka (5951b, CHÚ), niva potoka, 31.10.1984, 1 ♂.

Altica palustris (Weise, 1888) - vzácnější druh, od podobného hojného druhu *A. lythri* Aubé, 1843 spolehlivě odlišitelný podle tvaru aedeagu (obr. 4 a 5). Bohemia occ.: Dětaň pr. Podbořany (5845b), břeh rybníka, na Epilobium sp., 17.6.1990, 1 ♂, 2 ♀♀.

Minota halmae (Apfelbeck, 1906) - nově restituovaný druh, odlišený od příbuzných druhů *M. obesa* (Waltl, 1839) a *M. carpathica* Heikertinger, 1911. Spolehlivé odlišení všech tří druhů je možné pouze podle tvaru aedeagu (obr. 1-3), i když typické exempláře se liší i celkovým tvarem těla. Z území Slovenské republiky byl v revisi rodu (Biondi, 1986) uveden i nález Roubala; sám jsem ho sbíral na Slovensku ještě na těchto lokalitách: Malé Karpaty: Piesok (7669b), cca 400 m, 6.10.1982, 3 ♂♂, 1 ♀; Kamenná brána (7669b), cca 600 m, Fagetum, prosev detritu, 6.10.1982, 1 ♂, 2 ♀♀; Malá Fatra: Vrátna

Obr. 1-11. 1-3: *Minota*, aedeagus laterálně a ventrálně. 1 - *M. obesa*, 2 - *M. halmae*, 3 - *M. carpathica*. 4-5: *Altica*, aedeagus ventrálně. 4 - A. *palustris*, 5 - *A. lythri*. 6-7: *Apion*, tvar nosce ♀ laterálně. 6. - *A. seniculus*, 7 - *A. meieri*. 8-9: *Apion*, tvar aedeagu dorsálně. 8 - *A. loti*, 9 - *A. modestum*. 10-11: *Coeliodes*, tvar aedeagu dorsálně. 10 - *C. trifasciatus*, 11 - *C. siculus*.
Abb. 1-11. 1-3: *Minota*, Aedeagusform (lateral und ventral). 1 - *M. obesa*, 2 - *M. halmae*, 3 - *M. carpathica*. 4-5: *Altica*, Aedeagus (ventral). 4 - *A. palustris*, 5 - *A. lythri*. 6-7: *Apion*, ♀♀, Rüsselform (lateral). 6. - *A. seniculus*, 7 - *A. meieri*. 8-9: *Apion*, Aedeagusform (dorsal). 8 - *A. loti*, 9 - *A. modestum*. 10-11: *Coeliodes*, Aedeagusform (dorsal). 10 - *C. trifasciatus*, 11 - *C. siculus*.

dolina (6780d), cca 1100 m, Fagetum - okraj, smyk trávy a prosev detritu, 21.7.1988, 1 ♂, 2 ♀♀; Východní Karpaty: Nová Sedlica (6901a), cca 800 m, okraj listnatého lesa, smyk trávy, 8.6.1985, 1 ♀. Nově zjištěn i v České republice (Strejček 1993).

M. carpathica Heikertinger, 1911 - druh ustanovený z dřívější subspecie, s hlavním rozšířením v celých Karpatech od Rumunska po Slovensko a zasahující i do hor severní Moravy; vyskytuje se dosti hojně od klimaxových smrčin až po alpinské louky, např.: Hrubý Jeseník: Praděd (5969a), 1400 m, 5.7.1974, 14.9.1983, 17.6.1989; Petrovy kameny (5969a), 1400 m, 16.7.1970, 17.9.1979, 11.9.1983; Kepmík (5868b), 1300 m, 19.9.1978; Velký Máj (5969a), 1400 m, 17.9.1979; Kamzičník (5969a), 1400 m, 10.7.1974, 17.9.1979, 11.9.1983; ale také v nižších polohách: Karlova Studánka, údolí Bílé Opavy (5969b), 800 m, Picetum, 5.7.1974; Zámčisko-Bučina, u Františkovy myslivny (5969a), cca 1000 m, Fagetum, 17.9.1979; Velká kotlina (5969c), cca 1100 m, 13.7.1970, 4.7.1974. Dále Králický Sněžník (5867a, CHÚ), vrcholová partie, cca 1400 m, 8.5.1973. Vždy více ♂♂ i ♀♀, získaných prosevem detritu, pod kameny, v nižších lesních polohách (Picetum) i smykem na trávě *Calamagrostis villosa*.

M. obesa (Waltl, 1838) - třetí druh naší fauny, dříve uváděný jako *M. obesa obesa* (Waltl). Zatím byl zjištěn jen v Čechách v pohraničních horách od středních poloh po vrcholové partie (od 700 do 1500 m); na Šumavě (CHÚ) např.: Plešné jezero (7249a), cca 1100 m, Picetum, 4.6.1970, 1 ♀; Horská Kvilda (6947a), cca 1000 m, 19.6.1982, 1 ♂; Pancíř (6845b), cca 800 m, Fagetum, 1 ♂; rašeliniště Mrtvý luh pr. Volary (7149a), 730 m, 10.7.1969, 1 ♀; Stožec (7148b), cca 900 m, Fagetum, 7.6.1970, 1 ♂, 17.9.1970, 1 ♂, 4 ♀♀; v Českém lese, např.: prales Diana (6341c, CHÚ), cca 700 m, Fagetum, 8.6.1975, 5 ♂♂, 3 ♀♀, 21.5.1986, 1 ♂, 3 ♀♀; v Krušných horách, např.: České Hamry pr. Vejprty (5544a), cca 900 m, 9.6.1982, 1 ♀; Klínovec (5643b), 1200 m, 10.6.1971, 1 ♀; v Jizerských horách, např.: Smědavský vrch (5157a), cca 900 m, 29.5.1968, 1 ♀; v Krkonoších, např.: Harrachovy kameny (5259a, CHÚ), cca 1300 m, 1.9.1979, 2 ♂♂, 1 ♀; Kotelní jámy - dno karu (5259, CHÚ), cca 1100 m, 24.6.1984, 1 ♀; dále jsou ostrůvkovité výskyty v inversních polohách (300 až 600 m), např. v údolí Sedlického potoka, přítoku Želivky (dnes zatopeno přehradou), pr. Borovsko (6256d), cca 350 m, IV. a VII. 1965, VII. a X. 1967, vždy více exemplářů. Sběr je stejný jako u předchozích druhů, tj. prosev detritu v alpinském pásmu, v lesích, či zejména večerní smyk travin na okrajích lesů.

Curculionidae (s. lat.)

Apion meieri Desbrochers, 1901 - druh velmi blízký běžnému *A. seniculus* Kirby, 1808, od něhož se liší zejména delším a prohnutějším noscem, hlavně u ♀ (obr. 6 a 7) - bez vzájemného porovnání obou druhů je rozlišení jednotlivých kusů obtížné. A. meieri žije na vlhkých lukách na jeteli *Trifolium hybridum*, na vhodných biotopech bude patrně dosti běžný. V okrajových částech Prahy byl zatím zjištěn na těchto lokalitách: Bohemia centr.: Praha: Pitkovice (5953c), louka v nivě potoka, 11.10.1991, 1 ♀; Lipany (6053b), louka v nivě potoka, oklep na *Trifolium hybridum*, 5.6.1992, 1 ♂, 2 ♀♀.

A. modestum Germar, 1817 (= *A. sicardi* Dieckmann, 1973, nec Desbrochers, 1893) - vzácnější druh, blízký *A. loti* Kirby, 1808, dobře odlišitelný tvarem aedeagu (obr. 8 a 9), žije na mokřadním štírovníku *Lotus uliginosus* (s dutým stonkem); na vhodných biotopech na více místech v Čechách i na Moravě, např.: Bohemia centr.: Praha-Motol, U Hájů (5951b, CHÚ), mokřad, 4.8.1982, 1 ♀; Rožmitál pod Třemšínem env. (6349c), mokřadní louka, 30.7.1972, 2 ♂♂; Bohemia bor.occ.: Louchov env. pr. Chomutov (5546a), mokřina u potoka, 20.9.1975, 3 ♂♂, 1 ♀; Moravia bor.: Hlučín (6075a), 29.5.1974, 1 ♀, leg. et coll. Vondřejc.

Lepyrus armatus Weise, 1893 - Moravia mer.: Podyjí: Popice env. (7162c), 14.9.1985, 1 ♂.

Gronops inaequalis (Boheman, 1842) - tento druh je zřejmě vázán na trsy *Silene inflata* a *Melandryum album* (silenkovité - čeleď Silenaceae) - obdoba je u příbuzného druhu *G. lunatus* (Fabricius, 1775), který je vázán na druhy rodu Spergularia (rovněž čeleď Silenaceae). Nejefektivnějším

způsobem sběru je prosev detritu pod trsy jmenovaných druhů rostlin; systematickým hledáním bude jistě tento velmi skrytě žijící druh objeven na více místech v našem státě - zjistil jsem ho tak na těchto lokalitách: Bohemia centr.: Praha-Troja (5852d), hráz na břehu Vltavy, 7.8.1993, 1 ex.; Dušníky pr. Veltrusy (5751b), hráze na břehu Vltavy, 4.8.1993, 1 ex., 8.8.1993, 1 ex.; Úžice pr. Veltrusy (5752c), smykem na louce (mokro po dešti), 18.7.1993, 1 ex.; Polabí: Ostrá pr. Lysá n.L. (5855a), břeh tůně, oklep rostlin, 14.4.1991, 1 ex.; Hněvice env. (5552c), ochranná hráz u Labe, 15.9.1993, 3 ♂♂, 5 ♀♀.

Acalles aubei (Boheman, 1837) - z Čech byl dosud znám jen ze Šumavy, nyní nově zjištěn i ve středních Čechách: Bohemia centr.: Mokrsko env., Kobylníky a Sv. Jan (6252a), Carpinetum, na suchých větévkách habru, 4.7.1992, 1 ♂, 6.7.1992, 2 ♂♂, 1 ♀, 24.4.1993, 1 ♀.

Coeliodes siculus Schultze, 1901 - málo známý druh, velmi podobný *C. trifasciatus* Bach, 1854, od něho spolehlivě odlišitelný jen podle tvaru aedeagu (obr. 10 a 11); Bohemia centr.: Praha - Kunratický les (5952d, CHÚ), údolí potoka, na *Quercus* sp., 3.6.1987, 1 ♂; Bohemia bor.occ.: České středohoří: Kubačka env. (5449b), na *Quercus petraea*, 14.6.1990, 1 ♂; Moravia mer.: Pálava: Milovice env. (7166a), na *Quercus pubescens*, 22.4.1973, 1 ♂.

Parethelcus (= ***Ceutorhynchus*** part.) ***pollinarius*** (Forster, 1771) - do nedávna velmi vzácný druh, žijící monofágně na kopřivě dvoudomé (*Urtica dioica*). Do roku 1973 byla u nás známa pouze jediná lokalita v bývalém Československu, a to: Praha - Petřín, Strahovská zahrada (5952a), kde ho asi v roce 1940 prof. J. Roubal objevil a já v letech 1944-1946 sbíral a kde žije dosud. Postupně, jak se stále více ruderalizovala naše krajina (hlavně vlivem nadměrného přísunu dusíkatých látek do půdy hnojením a z ovzduší a také neobhospodařováním dřívějších vlhkých luk a trávníků) došlo k rychlému šíření kopřivy; s tím se začal šířit i *P. pollinarius*. Přes intenzivní hledání tohoto druhu v Praze a okolí od roku 1960 byl nalezen mimo Petřín podél potoků Říčanky a Rokytky až v roce 1990, od té doby je ale v Praze a okolí zcela běžný hlavně podél vodních toků, ale i jinde v porostech kopřiv, a to po celý rok velmi hojně. Předtím jsem jej objevil i na jižní Moravě: Dubňany (7068d), 24.4.1974, 10 ex. Dnes je již v Čechách rozšířen ještě dále, např.: Bohemia bor.occ.: České středohoří: Liščí hora pr. Velemín (5450c), 10.10.1990, 1 ♀; Podkrušnohoří: Duchcov env. (5448a), podmáčený listnatý les, 18.9.1992, 1 ♂; Střední Povltaví: Mokrsko env. (6252a), niva potoka, 10.10.1992, 2 ex. Přes intenzivní průzkum nebyl ještě v roce 1993 zjištěn na Šumavě (včetně předhůří) ani v okolí Mariánských Lázní.

Trichosirocalus (= ***Ceutorhynchidius***) ***thalhammeri*** (Schultze, 1906) - druh vázaný na slanomilný jitrocel *Plantago maritima*. Na slaniscích na Moravě byl zatím udáván (Strejček 1976) ze Sedlce u Mikulova (7266a), další lokalita je Dobré Pole pr. Mikulov (7165d), slanisko v obci u fotbalového hřiště s porosty *Plantago maritima*, 10.7.1991, 8 ex.

Nanophyes circumscriptus (Aubé, 1864) - v Čechách velice vzácný druh, žijící u vod; Bohemia centr.: Polabí: Čelákovice env., Lipovka (5854b, CHÚ), břeh tůně, na *Lythrum* sp., 4.5.1992, 2 ex., J. Macek leg.

LITERATURA

BIONDI M. 1986: Lo status sistematico del complesso Minota obesa: Un approcio morfologico, statistico e biogeografico (Coleoptera, Chrysomelidae, Alticinae). *Ann. Mus. Civ. Studi Natur. G. Doria*, 86: 45-64.

STREJČEK J. 1976: Příspěvek k poznání brouků čeledi Anthribidae a Curculionidae v ČSSR. (Beitrag zur Kenntnis der Käferfauna der Familien Anthribidae und Curculionidae in der ČSSR.) *Zpr. Čs. Společ. Entomol. ČSAV*, 12: 119-138 (in Czech, German abstr.).

STREJČEK J. 1993: Faunistic records from the Czech Republic - 9. Coleoptera: Chrysomelidae, Bruchidae, Curculionidae. *Klapalekiana*, 29: 169-171.

ZUSAMMENFASSUNG

Es werden faunistisch interessante Funde von 5 Arten der Familie Chrysomelidae s.lat. und 9 Arten der Familien Curculionidae s.lat. mit bionomischen Daten vorgelegt. *Longitarsus atricillus* (Linnaeus,

1761) wurde als verhältnismäßig häufig in der Prager Umgebung festgestellt. Die Art *Minota carpathica* Heikertinger, 1911 kommt in den Gebirgen Nordmährens (Hrubý Jeseník, Králický Sněžník) verhältnismäßig zahlreich vor. Von den Sudeten und einigen klimatisch inversen Standorten im Landesinneren Böhmens werden mehrere Funde von *M. obesa*(Waltl, 1839) angeführt. Die früher sehr seltene Art *Parethelcus pollinarius* (Forster, 1771) expandiert in den letzten Jahren beträchtlich infolge der Ruderalisierung der Landschaft und Verbreitung der Futterpflanze *Urtica dioica. Acalles aubei*(Boheman, 1837), bisher nur vom Böhmerwald bekannt, wurde zum ersten Mal in Mittelböhmen gefunden.

Der Autor beachtet die Problematik der Bestimmung der Arten*Coptocephala rubicunda* (Laicharting, 1781) und *C. scopolina* (Linnaeus, 1767) deswegen das Material von *C. rubicunda rossica* Medvedev, 1990 ist gleichzeitig leider untersteiglich.

CHPÚ = Naturschutzgebiet.